

HALİL ERSİN AVCI

ÇANAKKALE
RUHU

Giriş

Çanakkale Savaşları son üç yüzyıllık Türk tarihindeki en önemli zaferlerden biridir. Osmanlı Devleti'nin çöküşünden Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasına doğru giden yolda önemli bir dönüm noktasıdır.

Ancak son yıllarda Çanakkale savaş alanlarına gösterilen ilgiye rağmen savaşın kıymeti, nedeni ve ne içinin tam olarak anlaşılmadığı görülmektedir. Savaş ile ilgili tartışmalar hep kabuğa takılmış, bir türlü öze inememiştir. Mesela, savaşta aslında kaç kişinin öldüğü, bu savaşın önemli olup olmadığı, hangi geminin nerede battığı vs... Aynı zamanda Çanakkale Savaş alanları bir rant kavgasının da yeni savaş alanına dönüşmüş, tabir yerindeyse Modern Çanakkale Savaşı'na arena olmuştur.

Oysa gelişmiş ülkelerde ve bilhassa savaşa asker göndermiş ülkelerde, Çanakkale Savaşları'nın anlamı geçmişte de günümüzde de hep başka olmuştur. Savaşa hep farklı anlamlar yüklemişlerdir. Yenilginin acısı her zaman içlerinde kalmış; binlerce kitap, on binlerce makale yazarak "Neden kaybettik?" sorusunu anlamaya çalışmışlardır.

Tarihi yapmak kadar yazmak da önemlidir. Belki bundan da önemlisi yazılanları okumaktır. Bu açılardan bakıldığında Çanakkale, henüz okunup anlaşılamamış tarihî bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır.

Çanakkale, I. Dünya Savaşı'nın en önemli cephelerinden biridir. Temmuz 1914'te, Saraybosna şehrini ziyareti sırasında, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu veliaht prensi II. Franz-Josef ve eşinin, Princip isimli bir Sırp kiralık katili tarafından öldürülmesi ile başlayan I. Dünya Savaşı, tarihin gördüğü en kanlı ve dünya çapında yaygın ilk savaştı. Dünya üç kampa ayrılmıştı; İttifak, İtilaf ve tarafsızlar.

Almanya ve Avusturya-Macaristan İttifak Devletleri'ni; İngiltere, Fransa ve Rusya İtilaf Devletleri'ni oluşturuyordu. Savaşın asıl sebebi ise 1914 yılının dünya haritasına bakıldığında hemen anlaşılır; dünyada siyasi olarak işgale uğrayıp sömürge haline getirilmemiş tek toprağı, yani Osmanlı Devleti'ni ilk önce ele geçirmek.

Osmanlı devlet adamları kısa bir zaman sonra tarafsızlıklarını uzun süre koruyamayacaklarını, korusalar bile savaş sonunda ülkenin bölüneceğini görerek, Türk topraklarını işgale yelteneceklerine bunu pahalya mâl etmeye karar verdiler. Gelişen olaylar Osmanlı Devleti'nin Almanya'nın yanında, yani İttifak Devletleri safında savaşa girmesi sonucunu doğurdu.

İtilaf Devletleri'nin Çanakkale Boğazı önlerine gelişinin birçok sebebi vardır.

Osmanlı Devleti'nin savaşa girişi Türk buğdayının yanı sıra Rus buğdayının da İngiltere ve Fransa'ya gidişini durdurur. Bütün ülkeler için ana gıda maddesi olan buğday çok önemlidir. Hele savaşta, kalabalık orduları beslemek için elzemdir. Napolyon'un dediği gibi, "Ordu midesinin üstünde yürür."

Rusya'nın buğdayına ulaşmanın dışında İtilaf Devletleri'ni ilgilendiren diğer meseleler arasında Almanya ve Avusturya-Macaristan'ı kuşatmak, İttifak karşısında zor anlar yaşayan Rusya'yı kurtarmak, Osmanlı Devleti'nin Avrupa ile bağını koparmak ve bununla birlikte efsanevi İstanbul'u ele geçirerek böylelikle başkentini kaybeden Osmanlı Devleti'nin savaş dışı kalmasını sağlamak öncelikle sayılabilir.

Bunun haricinde İngiltere Deniz Lordu Winston Churchill gibi romantiklerin başkaca sebepleri de vardı; savaşa yeni bir

Truva Savaşı gözü ile bakan Churchill, Truva Savaşı'nda Yunan Kralı Agamemnon'un ölmesi sonucu Truva Savaşı'nın muzafferiyetle bitmediğini, dolayısıyla da Truva'nın intikamının alınabileceğini düşünüyordu. Ayrıca Avrupada "German" kara üstünlüğüne, Anadolu ve Ön Asya'da da Türk varlığına son vermeyi hedefliyor; Türk milletini geldiği yere, yani İç Asya'ya yollamayı hayal ediyordu. Böylece "Doğu Sorunu" ebediyen ortadan kalkacaktı. Churchill'e göre zaten 1912'de Balkan Savaşları'nda yenilen Osmanlı Devleti'nin sonu gelmişti. Büyük Roma İmparatorluğu'nu yeniden kurmak için Anadolu mutlaka ele geçirilmeliydi.

Tabii ki Churchill'in bu fikirleri Türk toplumunca da yazılı basın aracılığıyla öğreniliyordu. Kendisinin Türkiye ile ilgili olumsuz görüşleri halk arasında infiale yol açmıştı. Düşmanın Çanakkale önlerine gelmesiyle de Türk milleti tam olarak ayağa kalktı denebilir. Osmanlı Devleti'ni son bir asırdır saran ayrılık ateşi bu soğuk duş etkisiyle bir an için söndü. Bir millet tek yürek oldu. Savaş kendi ülkeleri için çıkmıştı. İşin sonunda var olmak ya da yok olmak vardı. Vatanını seven Türk basınının, bu durumu millete etraflı bir şekilde anlatmayı başarmasıyla medya, faydalı ve yerinde kullanıldığında toplum üzerinde ne gibi pozitif etkiler yapabileceğini böylelikle ilk kez gösterdi. Askerlik şubelerinin önu insan kaynıyordu. En çok da yurtdışı ve yurtiçinde eğitimi sürdüren gençler... Binlerce, on binlerce, hatta yüz binlercesi gitti. Kadın-erkek hep birlikte...

Savaştan çok sonra yazdığı kitabında İngiliz General Aspinall Ogländer şunu söyleyecekti:

"Biz Çanakkale Savaşları'nı kaybettik ancak bu savaşın bizim için en büyük kazanımı, Türkiye'nin okumuş gençliğini, dolayısıyla geleceğini ellerinden almamızdır."

Günümüzde bazıları 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi sonrasında Boğaz'dan geçen İngiliz gemilerini örnek vererek Çanakkale Savaşı'nın kaybedildiğini safdilane bir şekilde iddia ediyorlar. Mondros'tan sonra Çanakkale Boğazı'ndan geçen gemiler, bir savaş kazanarak değil, sadece anlaşma hükümler-

rine nezaret etmek üzere Osmanlı Devleti'nin izniyle Boğaz'dan geçmişlerdir. Yoksa savaşıarak İstanbul'a ulaşabilmiş değillerdir. İstanbul'un 16 Mart 1920'de İngilizlerce geçici olarak işgali, daha doğrusu Osmanlı Millet Meclisi olan Meclis-i Mebusan'a İngilizlerin gerçekleştirdiği komplo da resmî olarak bir işgal değil, sadece fiilî bir harekât sayılmış; hiçbir devlet tarafından kabul edilmediği gibi, İngilizler de bunun sadece güvenlik amaçlı olduğunu açıklamak zorunda kalmışlardır.

Dolayısıyla, bazılarının dediği gibi Çanakkale şehitlerinin kanı boşa gitmiş, zaten İstanbul da ele geçirilmiş değildir. Eğer Çanakkale olmasaydı, bugün İstanbul bizim için eski bir hatıradan öteye gitmeyecek, belki de bu satırlar da olmayacaktı.

İngiltere ve Fransa'nın bir özelliği vardır: Savaşıarak aldığını kolay kolay anlaşımayla vermemek. I. Dünya Savaşı'nda Türklere savaşıarak aldıkları hiçbir yeri de daha sonraki antlaşmaların yapıldığı yıllarda geri vermemişlerdir. Bugünkü Türkiye toprakları da böyledir. Türk askerinin I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar savunduğu yaklaşık olarak son sınırlar bugün Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırlarını oluşturur. Ayrıca biz Kurtuluş Savaşı'nda da doğrudan İngiltere ve Fransa ile savaşmadığımız için Boğazlar dâhil nezaretleri altındaki tüm topraklardan savaş sonunda antlaşmaların imzasıyla çekilip gitmişlerdir. Dolayısıyla da İngiltere ve Fransa, Çanakkale ve İstanbul'u savaşıarak almadıklarından, uluslararası antlaşmalar mucibince sadece buralara nezaret ettiklerinden çekilmişlerdir. Eğer savaşıarak alsalardı, bu topraklar bizim için ne yazık ki yaban eller olacaktı. Bunun en önemli delilleri de şu an bizim olmayan, o devirde işgale uğramış Ege Adaları, Irak, Suriye gibi yerlerdir. Uluslararası hukuktan anlamayanların kulakları çınlasın.

Çanakkale Savaşları'nın ve orada canlarını veren şehitlerimizin ne için fedakârlıkta bulduklarının tam olarak anlaşılması, orada ortaya konan birlik ve beraberlik ruhunun, yani Çanakkale Ruhu'nun milletimizin benliğinden hiçbir zaman çıkması dileğiyle, iyi okumalar.

Bir Yolcuya

Bu şiir Gelibolu yamaçlarında yazılmıştır.

Dur yolcu! Bilmeden gelip bastığın
Bu toprak, bir devrin battığı yerdir.
Eğil de kulak ver, bu sessiz yığın
Bir vatan kalbinin attığı yerdir.

Bu ıssız, gölgesiz yolun sonunda
Gördüğün bu tümsek Anadolu'da,
İstiklal uğrunda, namus yolunda
Can veren Mehmet'in yattığı yerdir.

Bu tümsek, koparken büyük zelzele,
Son vatan parçası geçerken ele,
Mehmet'in düşmanı boğduğu sele
Mübarek kanını kattığı yerdir.

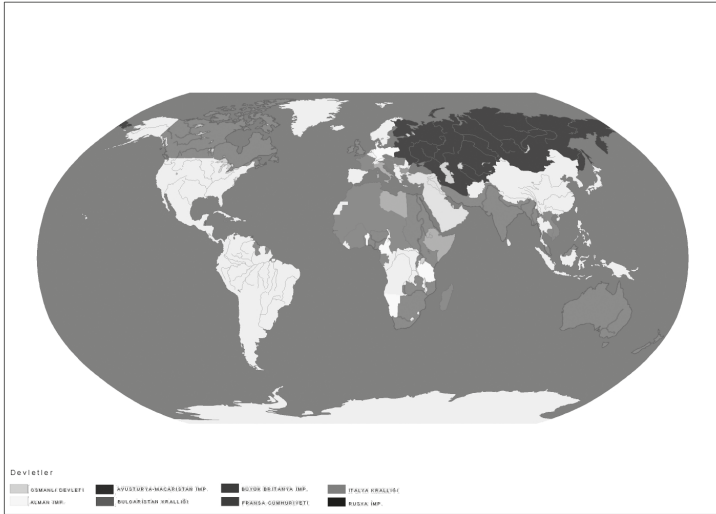
Düşün ki, haşrolan kan, kemik, etin
Yaptığı bu tümsek, amansız, çetin
Bir harbin sonunda, bütün milletin
Hürriyet zevkini tattığı yerdir.

Necmettin Halil Onan

Harita 1- Çanakkale'nin genel haritası

I. DÜNYA SAVAŞI ÖNCESİ DÜNYANIN SİYASİ DAĞILIMI

Harita 2- I. Dünya Savaşı öncesinde dünyanın siyasi dağılımı

ÇANAKKALE SAVAŞLARI

Savaşa Giden Yol

Bazı tarihî olaylar vardır ki, zaman onları unutulmaz kılar...

Bazı zaferler vardır ki, milletlerin kaderinde düşüşten yükselişe geçişin dönüm noktası olmuştur...

Çanakkale Zaferi de bu büyük tarihî olaylardan biridir; unutulmamıştır, unutulmamalıdır.

Bir millet, zaferini sonraki kuşaklara aktarabildiği ölçüde muzafferdir. Yoksa tarih unutulup gitmiş zaferlerle doludur. Zaferin ruhunun ve heyecanının gelecek nesillere aktarılamaması başarıyı geçici kılar.

Tarih yazmak, yapmak kadar önemli olduğu gibi yazılanları okumak da o derece önemlidir, zira yazılan tarihler okunmazsa tarihin verdiği bilgelikten yoksun kalan milletin geleceği de karanlık kalacaktır.

Çanakkale Zaferi, iki yüzyıldan daha fazla bir süreden beri yenilgilerden, başarısızlıklardan bunalmış, iç mücadeleler ve kardeş kavgaları ile yıpranmış bir milletin, Türk milletinin omuz omuza vererek tek bir amaç için birleşmesi ve bu amaca inançla sarılarak son bir gayretle kazandığı bir ölüm kalım savaşıdır.

Çanakkale Zaferi dünyevi her türlü arzularından vazgeçerek, dünyayı arkasında bırakarak; milleti, sevmeye doyamadığı çocukları ve hiç göremeyeceği torunlarının geleceği, inandığı değerler için ölüme, şehitliğe koşan insanların sırrıdır.

Her şey nasıl mı başladı? O zaman buyurun...

13. yüzyılda Anadolu'da kurularak hızla genişleyen, 16. yüzyıldan itibaren dünyanın tartışmasız tek süper gücü haline gelen

Osmanlı Devleti karşısında Avrupa devletleri, kalabalık nüfuslarını beslemek, siyasal açıdan Osmanlı etkisinden kurtulmak için yeni kaynaklar aramaya başladılar. Osmanlı Devleti'nde 17. ve 18. yüzyıldan itibaren eğitim ve bilimde başlayan gerileme zaman içinde devletin her alanına yayılmış, Avrupa teknik ve teknolojisini takip etmeyi ve yarışmayı bırakan Osmanlı bilim çevreleri zamanla yozlaşmış, bu yozlaşmadan gün geçtikçe devletin her alanı nasibini almıştır. Bunun ardından da yenilgiler birbirini kovalamış, açgözlü ve yayılmacı Avrupa karşısında Osmanlı Devleti her geçen gün erimiştir. Osmanlı devlet adamlarının bunun karşısında bulduğu çözümler ise hep günü kurtarmış; asıl hastalık, yani eğitimsizlik teşhis edilememiştir.

19. yüzyılda sanayileşen Avrupa devletlerinin giderek artan sömürgecilik hareketi, dünya üzerinde Osmanlı Devleti toprakları hariç sömürülmemiş, esir edilmemiş tek bir yer bırakmamıştır. 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarına gelindiğindeyse, sömürgeci devletler Osmanlı Devleti toprakları üzerinde daha fazla nüfuz sahibi olmak için birbirleri ile yarışır hale gelmişlerdir. Söz konusu yarış, zamanla Avrupa devletleri arasında eski düşmanlıkların bitip yeni menfaat birlikteliklerinin başlayacağı kamplaşmalara sebep olacaktı.

1914 yılına geldiğinde İngiltere, Fransa ve Rusya bir tarafta İtilaf (Anlaşma) Devletleri'ni oluştururken, diğer tarafta Almanya, Avusturya-Macaristan, İtalya, Bulgaristan ve sonradan Osmanlı Devleti de İttifak Devletleri'ni oluşturmuşlardı.

İngiltere'nin başını çektiği İtilaf Devletleri, İtalya'nın sonradan taraf değiştirerek İngiltere'nin yanına geçmesiyle 12 devletten oluşuyor ve 42.188.810 kişilik bir kuvveti ifade ediyordu. Almanya'nın başını çektiği ve Osmanlı Devleti'nin de dâhil olduğu İttifak Devletleri ise sadece 22.850.000 kişilik bir kuvvetten oluşuyordu.

Diğer taraftan dünya silah teknolojilerinde 19. yüzyılın ortalarından itibaren başlayan gelişmeler denizciliğe de yansımış

ve ahşap gemilerin yerini çelik gemiler almaya başlamıştı. Bu konuda başı çeken İngilizler, dipten tırnağa çelikten zırhla kaplı, üzerinde çok sayıda top taşıyan bir gemiyi 1895 yılında hizmete sokarak ona “H.M.S. Dretnot” adını vermişlerdi. Bu sebeple daha sonra yapılan bu türden gemilerin hepsine dretnot denilecektir.

Bir dretnotun gücünü anlatmak için Çanakkale Savaşları’nda İngiliz donanmasında görev alan Queen Elizabeth’ten örnek vermek yeterli olacaktır. Queen Elizabeth dretnotu, yaklaşık 197 metre boyunda, 28 metre eninde, 33 bin tonluk bir savaş gemisiydi. Üzerinde, her biri ortalama bir insan boyunda ve ağırlığı yarım tondan fazla olan mermiler atabilen 8 tane 380 milimetrelik, 16 tane de 152 milimetrelik top bulunuyordu. Toplarının ortalama menzili ise 20 kilometreyi aşıyordu. Yer yer 80 cm kalınlığında çelik zırh ile kaplıydı. Anlayacağınız; başlı başına tam bir çelik kale ve ölüm makinesiydi. Diğer taraftan bu gemiler öylesine pahalıydı ki dünyanın dörtte birinden fazlasını elinde tutup en zengin devlet olan İngiltere’nin bile ancak 26 tane dretnotu vardı. Bu açıdan söz konusu gemilerin batmaması savaşmasından daha önemliydi.

Ürettiği yeni silahlar ve siyasal havanın gerginliği ile Avrupa, 1914 yılına gelindiğinde patlamaya hazır bir dinamit gibiydi. Nitekim bu dinamiti patlatacak kıvılcım gecikmedi. 28 Temmuz 1914’te Avusturya-Macaristan İmparatorluğu veliaht prensi Franz Josef ve eşi, Saraybosna ziyaretleri sırasında Princip isimli bir Sırp milliyetçisi gencin suikastına uğradılar. Her ikisi de olay yerinde vefat etti. Bu olay milyonlarca kişinin öleceği, o zamana kadar görülmemiş derecede kanlı ve geniş çaplı bir savaşın başlangıcı oldu.

Osmanlı Devleti bu sırada İngiltere’de inşa ettirdiği Şehzade Osman ve Reşadiye dretnotlarını almaya hazırlanmaktaydı. Bu gemileri aldığıında Türk donanması Akdeniz ve Karadeniz’de azımsanmayacak bir güç haline gelecekti. Bunu hesap eden İngiltere Deniz Lordu Winston Churchill, söz konusu gemilere ulusla-

rarası hukuka aykırı bir şekilde el koymaya karar verdi. Bu haberin Osmanlı istihbaratınca öğrenilmesinden sonra Türk Savaş Bakanı ve Başkumandan Vekili Enver Paşa bu durumu çaresiz kabul etmek yerine taktik bir avantaj olarak kullanmaya karar verdi.

İstanbul'daki Alman Büyükelçisi Wangenheim toplantıya çağrılarak, kendisine, eğer Türkiye ile bir ittifak kabul edilirse bu iki savaş gemisinin Almanya'ya verilebileceği söylendi. Bu iki geminin Alman Kuzey Denizi Filosu'na katılması Alman donanmasını İngiltere karşısında nispeten üstün bir konuma getirecekti. Bu teklif üzerine gözleri parlayan Wangenheim'la, Berlin ile görüştükten sonra bir antlaşma yapıldı. Buna göre Türkiye, kendisine Rusya'dan bir saldırı gelirse sadece Rusya ile savaşacaktı.

Bu iki gemiye karşılık Alman Akdeniz Filosu'na bağlı bir dretnot-kruvazör Goeben ve refakat kruvazörü Breslau'ya Çanakkale Boğazı yönünde hareket etmesi emri verildi. Gemileri İngiliz donanması takip ediyordu.

Alman donanmasının büyük ve modern gemilerinden olan Goeben ve Breslau 10 Ağustos 1914'te Boğaz'a girdiler. Bunun akabinde Boğaz gemi trafiğine kapatıldı.

Bu arada Alman istihbaratına da Türk gemilerine el konulduğu haberi ulaşınca Wangenheim, alınan gemilerin derhal iadesini istedi. Osmanlı Deniz Bakanı Cemal Paşa ile görüşen Wangenheim gemilerin İngilizlere teslimi veya Osmanlılara göstermelik bir bedelle satışı arasında çaresiz Osmanlı teklifini kabul etti.

Çanakkale önlerine gelen gemilere törenle Türk bayrağı çekildi ve büyük olana, yani Goeben'e "Yavuz Sultan Selim", refakat kruvazörü Breslau'ya ise "Midilli" ismi verildi.

Bu gemileri takip ederek Çanakkale Boğazı önlerine gelen İngiliz savaş gemileri ise hem Türk karasularını ihlal ve hem de Türk silahlı kuvvetlerini tahrik ederek Boğaz önünde gösterişli bir hareketten sonra Gökçeada yönüne gittiler.

Osmanlı Devleti bu dönemde tarafsız olmasına rağmen, İngiliz ve Fransızlar Çanakkale Boğazı önünde savaş hazırlıklarına

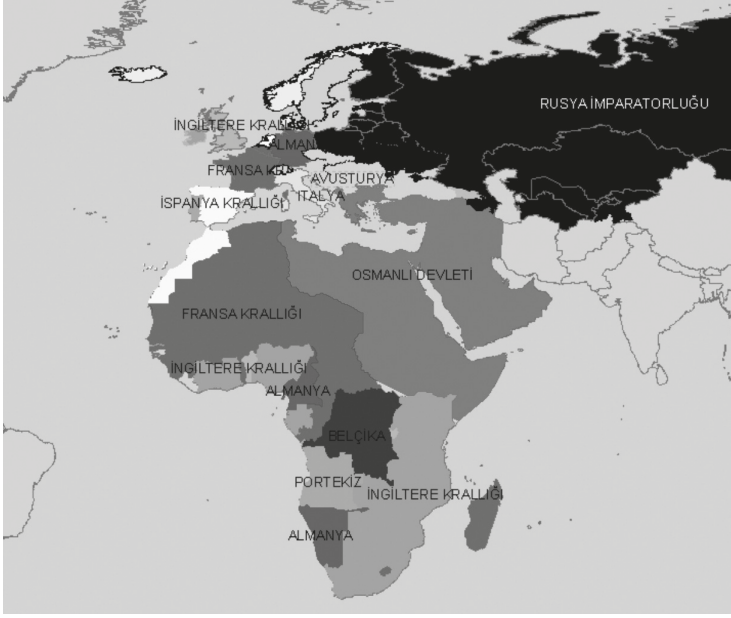
başlamışlardı. Saygısızca Türk karasularını ihlal ederek Türk gemilerini taciz ediyor, hatta hiçbir geminin boğazdan çıkışına müsaade etmiyorlardı.

İstanbul'a hareket eden Yavuz ve Midilli gemileri kısa bir süre sonra Enver Paşa'nın emriyle yanlarında Türk Savaş gemileri de olduğu halde tatbikat yapmak üzere Karadenize açıldılar. Donanmaya Yavuz'un kaptanı Amiral Souchon komuta ediyordu. Burada Türk tarafının asıl amacı, Rus donanmasını tahrik ederek Rus gemilerinin Türk filosuna saldırmasını sağlamak ve böylelikle de Almanya karşısında ardı ardına yenilgiler alan Rusya'ya karşı, İngiltere ve Fransa'ya savaş açmaksızın tek taraflı bir savaşa girerek yılların öcünü almak ve kaybedilen toprakları kurtarmaktı. Ancak yarı yolda Berlin'den birtakım gizli emirler alan Amiral Souchon, Osmanlı Devleti'nin bir an önce savaşa girmesi için Rusya'nın Odesa, Sivastopol ve Feodesya limanları gibi kısmen sivil hedeflere sebepsiz yere saldırdı.

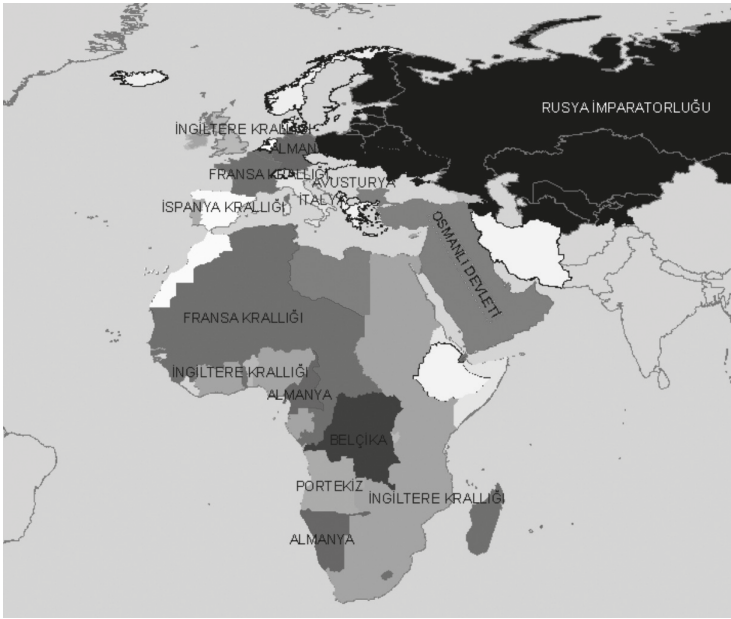
Tablo ortadaydı: 2 Kasım'dan 7 Kasım 1914'e kadar Rusya, İngiltere, Fransa, Japonya ve Belçika, Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmişlerdi.

Harita 3- 17. yüzyıl ortalarında Osmanlı Devleti'nin en geniş sınırları

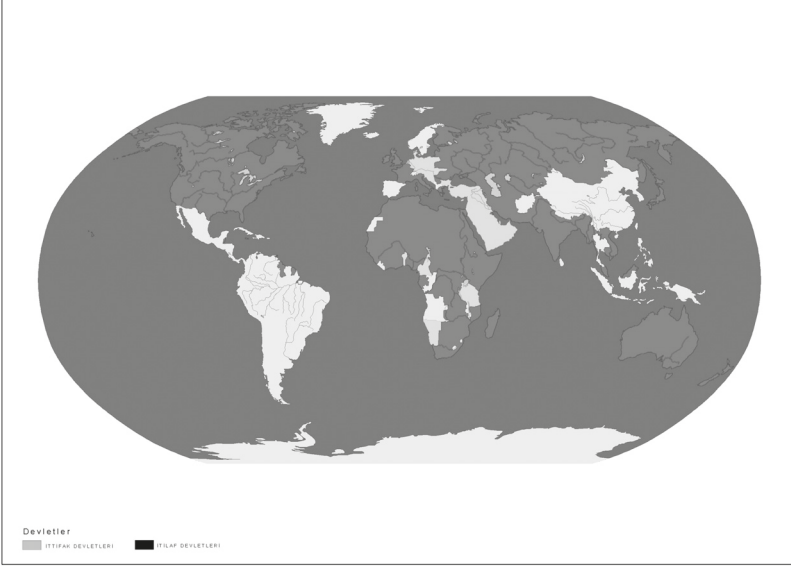

Harita 4- Osmanlı Devleti'nin dağılımı (18-19. yüzyıl)

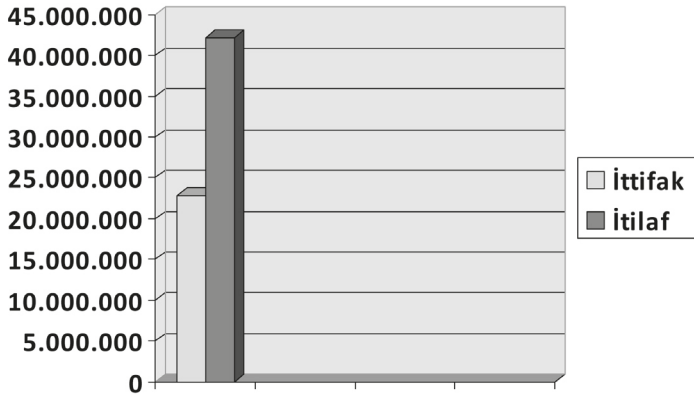

Harita 5- Osmanlı Devleti'nin dağılımı (19-20. yüzyıl)

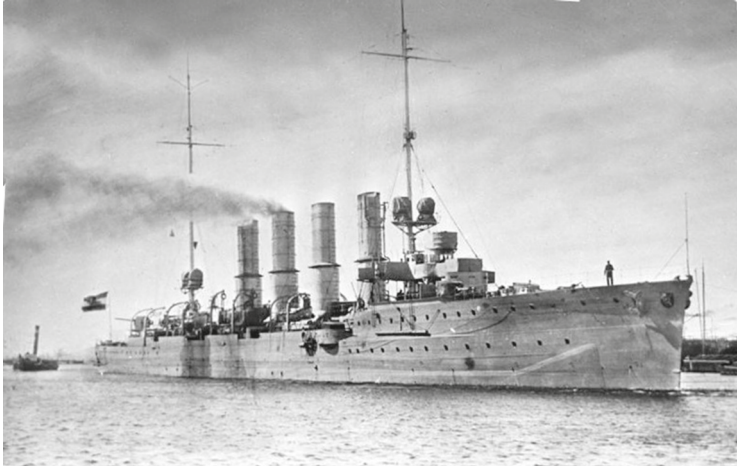
I. DÜNYA SAVAŞI' NDA İTTİFAK VE İTİLAF DEVLETLERİNİN DURUMU

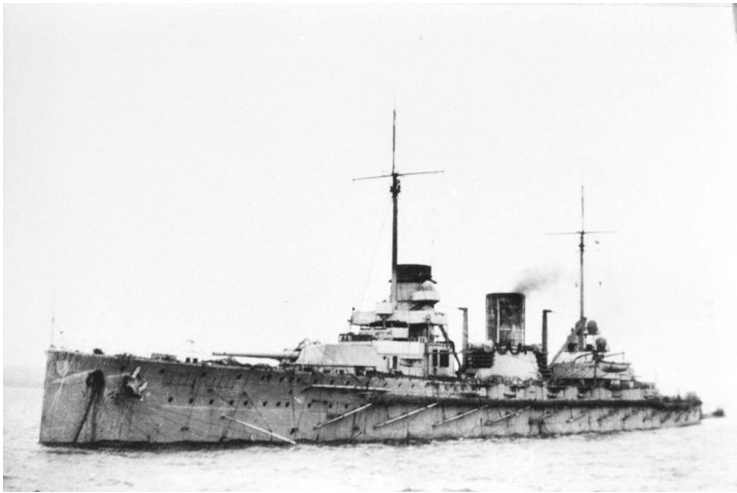
Harita 6- Siyah renk: İtilaf (Anlaşma), Gri renk: İttifak Devletleri

Harita 6- Siyah renk: İtilaf (Anlaşma), Gri renk: İttifak Devletleri

Midilli (Breslau)

Yavuz Sultan Selim (Goeben)

I. Çanakkale Deniz Savaşı ve 18 Mart 1915 Deniz Zaferi

Rus ordularının peş peşe Alman orduları karşısında yenilmesi, Rusya'yı zor duruma sokmuştu. Rusya'nın savaştan çekilme ihtimali ve daha da önemlisi Avrupada baş gösteren kıtlık İngiliz savaş kabinesini bu duruma bir çare bulmaya sevk etti. İngiliz Deniz Kuvvetleri Lordu Winston Churchill'ın parlak bir fikri vardı: Çanakkale Boğazı'na yapılacak ani bir deniz saldırısını takiben İstanbul'un ele geçirilmesi. Böylelikle bir vuruşta başkentini kaybeden Osmanlı Devleti savaş dışı kalacak ve hem Rus buğdayı Avrupa'ya ulaştırılacak hem de her yandan kuşatılan Almanya teslim olmaya zorlanacaktı. Bu, görünüşte çok parlak bir fikirdi. İngiliz savaş kabinesinde bir süre tartışıldıktan sonra kabul de gördü. Kabinede ateşli konuşmalar yapıldı. İngiliz Savaş Bakanı Lord Kitchener şöyle diyecekti:

“Gelibolu şehrinin karşısında bir denizaltımız su yüzüne fırlayıp İngiliz sancağını üç kere sallarsa yarımadaadaki bütün Türk garnizonu tabanları yağlayıp soluğu Bolayır'da alır.”

Winston Churchill, yapılacak bu seferi ikinci bir Truva Savaşı'na benzetmiş; eski Yunan medeniyet ve kültürünün tek temsilcisi olan İngiltere'nin barbar Türkleri Anadolu'dan atacağını, hatta Orta Asya'ya kadar süreceğini iddia etmişti. Bu savaş İngilizler tarafından öylesine Truva Savaşı'na benzetilmişti ki tüm İngiliz gazeteleri bu konuda yazılarla doldu. 18 Mart günü Boğaz'a ilk giren savaş gemisi eski Yunan kültürünün temsilcisi İngilizlerin Queen Elizabeth zırhlısı olurken, belki de bu sebeple hemen onun ardından Boğaz'a giren ikinci geminin adı Truva Savaşı'nı çıkaran Yunan Kralı Agamemnon'un adını taşıyordu. Ne var ki, savaş alanından ilk kaçan gemi de Agamemnon'dan başkası olmayacaktı.

İngilizler hemen sefer hazırlıklarına başlamışlardı. Donanmaya Amiral Carden komuta edecekti.

İngilizlerin Çanakkale seferi ile ilgili düşüncelerini yansıtmaması açısından bu sefere gönüllü olarak yazılan, İngilizlerin ünlü genç şairlerinden Rupert Brooke'un şu ifadeleri dikkat çekicidir:

"... Bu inanılmayacak kadar güzel bir şey! Talihimizin bize bu kadar yardım edeceğini hiç sanmıyordum. Gidiyoruz. Galata Kulesi 15 pusluk toplarımızla yerle bir edilecek. Deniz kana boyanıp leş dolacak. Ayasofya'nın mozaiklerini, halılarını yağma edeceğiz. Türk kızları benim olacak. İnaniyorum ki, bir devrin kapanışına şahit olacağım. Tanrım, hayatımda bu kadar mesut olmamıştım!"

3 Kasım 1914 tarihinde Çanakkale Boğazı önünde uzun zamandır fırsat kollayan İngiliz donanmasının dev savaş gemileri, Londra'dan gelen emirle, Boğaz'ın giriş kısmındaki Seddülbahir ve Kumkale istihkâmlarını birkaç saat boyunca bombardıman etmiş, Seddülbahir'deki cephaneliğin patlaması sonucu 5 subay ve 81 erimiz şehit olmuştu. Üstelik gemilerden sadece birinin üzerindeki top sayısı bile bu iki kaledeki toplam silah sayısından fazlaydı.

Bu ilk bombardıman Türk tarafının işine yaramış, Türk genelkurmayı Çanakkale Boğazı'nın İngilizler tarafından zorlanabileceğini göz önünde bulundurarak büyük hazırlıklara başlamıştır.

Ocak ayından itibaren İngiliz ve Fransız müttefik filoları gerek İngiltere ve Fransa'dan gerekse Akdeniz'deki üslerinden Çanakkale yönünde hareket emri almışlardı. İngiliz ve Fransız filoları Limni ve Gökçeada yönünde Kuzey Ege'ye doğru yol alıyorlardı.

Osmanlı Devleti'nin savaşa girişiyle her yerde seferberlik başlamış, genç-ihthiyar herkes cepheye koşmuştu. Avrupada eğitimini sürdüren, orada yüksek lisans, doktora yapan kişiler, Türkiye'deki üniversite, hatta liselerde okuyan öğrenciler tüm maddi arzularını bir yana bırakıp cepheye koşuyorlardı. İstanbul'un kapısının kilidi olarak görülen Çanakkale Boğazı'nın İngiliz ve Fransızlarca zorlanması tüm Türkiye'de büyük bir infiale sebep oldu.

Bunlardan sadece biriydi Behzat Kerim Efendi. O, İstanbul'dan ayrılırken hatıra defterine şunları yazıyordu:

“Oh! Artık emelime nail oldum. Ben de dinim, yurdum, şen ve mesut hatırat-ı hayatım, sevgili İstanbul'um için canımı feda edeceğim... Çünkü Çanakkale'ye, hayır haşa Çanakkale'ye değil, 'demir' ve 'kan kale'ye gidiyorum.

Mesrurum [Sevinçliyim]...

Ben İstanbul'u, ebediyen Müslüman-Türk kalacak şu mübarek halife ve hakanlar yurdunu müdafaa ederken, ihtiyar babamın saadetine, masum yavrumun hayatına, sevgili Nebibe'min ırzına, hülâsa hiç tanımadığım anneciğimin Merkez Efendi'deki asude mezarına dokunabilecek kirlî menfur [iğrenç] elleri kıracağımlı biliyorum. Selam sana! Ey kalbimin kâbesi İstanbul... Ölüme gidenler sana veda ediyorlar.”

Her insan ayrı bir dünyadır.

Çanakkale'de ise her insan ayrı bir destan...

Türk halkı cepheye gönderdikleri için türküler yakıyordu. Bunlardan sadece biri “Hey Onbeşli türküsü” idi. “Hey onbeşli onbeşli. Tokat yolları taşlı. Onbeşliler gidiyor, kızların gözü yaşlı...” şeklindeki türkü Çanakkale'ye askere giden Hicri 1315, Miladi 1897/1898 doğumlu, yani 16-17 yaşındaki Tokatlı çocuklar için bestelenmişti.

Bir yanda yağmaya gelenler, bir yanda vatanlarını savunanlar...

1914 yılı Ocak-Şubat aylarında Limni Adası'nın limanı Mondros ve Gökçeada limanları o kadar çok gemiyle dolmuş, müttefikler gemi sayılarını öylesine abartmışlardı ki, bu limanları daha önce görmeyen biri buraları gelişmiş Avrupa limanlarından sanabilirdi. İngilizler Limni ve Gökçeada'ya 48 tanesi savaş gemisi olmak üzere irili ufaklı 230 civarında gemi getirmişlerdi. Ayrıca sayıları sürekli değişen ancak her an için hazır yirmiden fazla

denizaltı, 14 uçak gemisi, elliden fazla uçak ve zeplinle Limni'nin Mondros Limanı'nda heyecan verici bir izdiham yaşıyordu.

Büyüklüğüne göre aynı şey Gökçeada için de söylenebilirdi.

Bu arada Çanakkale Boğazı'nda tabyalar savaşa hazır hale sokulmuş, mobil toplar getirilmiş, Boğaz'a 11 sıra mayın dökülmüş; Turgut Reis, Barbaros Hayrettin gibi birkaç Türk savaş gemisi Çanakkale önlerine gelmişti. Boğaz'a Cevat Paşa komuta ediyordu.

19 Şubat 1915 günü saat 10'da İngiliz çelik kalelerinin bir kısmı karşı çaprazdan Boğaz'ın giriş kısmındaki Seddülbahir ve Ertuğrul tabyalarını, bir kısmı da yine aksi istikametten Kumkale ve Orhaniye tabyalarını bombardımana başladılar. En mükemmel bir dretnot ile en az on beş yirmi yaşındaki iki toptan oluşan bir tabyanın düellosu ne kadar hayret vericidir. İngiliz uçakları da bomba ve çivi atarak ellerinden geleni yapıyorlardı. Bir süre ateşe devam eden filo isabet almaya başlayınca geri çekildi. Bu tarihten sonra aralıksız olarak İngiliz-Fransız filoları meseilerine her gün tam vaktinde gelecek ve sürekli alev kusacaklardı.

25 Şubat 1915 günü Boğaz'ın girişindeki tabyalarımız tekrar zorlandı. Yine isabet alınca geri çekilmeyi yeğleyen müttefik filo karşısında artık bu tabyalar kullanılmaz hale gelmiş ve görevlerini Boğaz'ın içindeki kardeşlerine bırakmışlardı. Uçaklardan atılan bomba ve çiviler askerlerimize zarar veriyordu. Diğer taraftan hava savunmamızın isabetli atışları İngilizlerin pahalı uçaklarının düşmesine sebep oluyordu.

25 Şubat'tan sonra hava şartlarını bahane eden müttefik filo Boğaz'a yapacağı genel saldırıyı sürekli ertelemeye başladı.

7-8 Mart gecesi küçük mayın dökme gemisi Nusret, mayın uzmanı Binbaşı Nazmi Bey komutasında ve Yüzbaşı Tophaneli Hakkı Bey kaptanlığında 26 adet mayını Çanakkale Boğazı'nın serin sularına, kıyıya paralel olarak bıraktı. İngiliz uçakları

ve mayın arama birlikleri bunları 18 Mart gününe kadar fark etmeyeceklerdi.

Müttefik İngiliz-Fransız Filosu Amiral Carden, başarısız olma ihtimalini kuvvetli gördüğünden olacak, depresyona girmiş ve donanma komutanlığından alınarak yerine çok hırslı biri olan yardımcısı Amiral John de Robeck atanmıştı.

Amiral John de Robeck, Londra'ya çektiği telgrafıyla, havalar iyi giderse iki hafta içinde İstanbul'da olacağını bildirmişti.

Bu arada İngiltere'de İstanbul'a turistik gezi biletleri satılmaya, Türkiye'yi işgal ettiklerinde piyasaya sürülecek paralar basılmaya başlanmış, İstanbul'daki azınlıklar da İngilizleri misafir etmek için her türlü hazırlığı yapmışlardı.

Müttefikimiz Almanya'nın Türk hava kuvvetleri için yolladığı savaş uçakları Çanakkale'ye yerleştirilse de uçaklarda hâlâ Alman haçı simgesi vardı. 17 Mart günü bunlara komuta etmek üzere Yüzbaşı Serno Çanakkale'ye gelmişti.

18 Mart sabahı Yüzbaşı Serno bir deneme uçuşu yapmak üzere havalandı.

İngiliz-Fransız müttefik filosu Boğaz'a doğru yola çıkmıştı.

Bu keşif o kadar işe yaramıştı ki Boğaz'daki tüm silahlar alarm durumuna geçti ve Türk tarafı hazırlıksız yakalanmaktan kurtuldu.

Donanma tüm ihtişamıyla geliyordu.

Büyük savaş gemileri üç sıra halindeydi. Daha küçük refakat kruvazörleri, torpido muhripleri etraflarında denizin üstüne yayılmıştı.

Büyük gün gelmiş, beklenen deniz savaşı başlamıştı.

Saat 10.30'da önce ilk sıra Boğaz'a girdi. En önde İngiliz donanmasının gururu Queen Elizabeth, hemen ardından efsanevi *Homer*os destanındaki açgözlü Yunan kralın adını taşıyan Agamemnon, Lord Nelson, Inflexible, Prens George, Triumph.

Tüm güçleri ile ateş ediyorlardı.

Biraz sonra ikinci hattı oluşturan Fransız gemileri Golyat (Galois), Şarlman (Charlemagne), Buve (Bouvet), Sufren (Soufren) Boğaz'a girerek savaşa dâhil oldu.

Savaş şiddetlenmişti. 186 İngiliz-Fransız topuna karşılık Türk topçusunun sadece 17 topu vardı. Deniz topçusu ile kara topçusu arasında cereyan eden ilginç bir savaştı bu.

Savaşı Queen Elizabeth'ten idare eden Amiral John de Robeck Fransız gemilerine öne geçme emri verdi.

Queen Elizabeth hızını alamamış, savaş alanını bırakıp sivil Çanakkale şehrini de bombalamaya başlamıştı. İngiliz gemilerininin 38'lik topları 12 metre çapında ve dört metre derinliğinde çukurlar açıyordu.

Savaşın tüm şiddetiyle sürdüğü bir anda bir İngiliz Torpido muhribi isabet alarak battı. Bunun neticesinde Türk tarafı aşka gelmiş, seri halde ateş ediyor, gemilerin arasında su sütunları yükseliyordu. Ancak cephe az olduğundan, her an bitme endişesi vardı.

Az sonra büyük bir patlamanın ardından Buve, yan yatarak batmaya başladı. Gemiden denize dökülen Fransız askerlerine zarar gelmemesi için Türk tarafı ateş kesmişti. İngilizler de bir süre ateş kestiyse de daha fazla dayanamayıp tekrar şiddetli bombardımana başladılar.

Fransız gemileri geriye çekilirken İngiliz gemileri öne geçmişti. Bir süre sonra üçüncü sırada yer alan İngiliz gemileri de Boğaz'a girdi; Majestic, Vangeans, Irresistible, Albion, Ocean, Swiftsure.

Boğaz'a yeni giren Ocean, Rumeli Mecidiyesi tabyamızı yerle bir ettikten sonra kendine yeni bir hedef ararken, bu tabyadaki biri, Seyit Onbaşı, arkadaşlarının parçalanmış cesetlerini görünce bir an gayret ve kuvvete gelerek, 215 kilo ağırlığındaki bir top mermisini sırtlayıp, topun merdivenlerinden canhıraşane (yürek parçalayan) bir şekilde çıkararak, mermiyi topa sürdü ve fazlaca

düşünmeden ateşledi. Büyük bir patlama ile infilak eden Ocean zırhlısı, kontrolünü kaybedip Nusret'in döktüğü mayınlardan da nasibini alarak bir buçuk dakika içinde sulara gömüldü.

İngilizlerde moraller giderek bozuluyordu. Buna karşılık Türk topçusunun morali yerindeydi.

Gövdesinden aldığı ağır yaralar sonucu batma tehlikesiyle karşı karşıya kalan Agamemnon Boğaz'dan kaçan ilk gemi oldu. Üç torpido muhribi daha, aldıkları isabet sonucu battılar. Ön sıradaki savaş gemilerini takviyeye giden Irresistible zırhlısı da Nusret'in döktüğü mayınlara çarparak dakikalar içinde battı. Queen Elizabeth de aldığı yaralar sonucu sürüklenince İngilizlerin morali tamamen bozuldu ve Amiral John de Robeck bu kadar pahalı gemilerin hesabını nasıl vereceği sorusu bir tarafta, üzerinde bulunduğu İngiliz donanmasının gururunun batma ihtimali diğer tarafta, nihayet kaçış emri verdi.

Akşam çökerken zafer, Türk milletinindi. Ancak Churchill'in vazgeçmeye niyeti yoktu. O emrini vermişti:

“Ne kadar gemi ve insana mâl olursa olsun o Boğaz geçilecek!”